

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

היתר עיסקא

כתב רבינו השל"ה הקדוש (ספר השל"ה הקדוש מסכת חולין פרק נר מצוה ענין משא ומתן אות נג) רבים בחשיבה יתהלכו שעושיין שטר עיסקא כלומר היתר, ואינן עושיין כפי הדין, גם הלוח לפעמים אינו מבין, וההיתר אינו אלא חוכא ואטלולא, ואיך יעלה על לבם להטעות עין עליון יתברך. לפיכך¹ ראוי לכל אדם להבין את ענינו של היתר עיסקא ולהבין את מקורו כדי שלא יכשל באיסור רבית ח"ו.

אמנם בדיעבד אם לא הבין את ענינו של היתר עיסקא לא עבר על איסור רבית² שמכיון שחתם על השטר והסכים לכל מה שכתוב בו אף שאינו יודע ענינו חל עליו כל דיני השטר (חכמ"א כלל רמג סעי' ג שו"ע הרב הלכות רבית סעי' מו)

דין היתר עיסקא מבוסס על דין עיסקא שהתבאר בגמ' שהנותן מעות לחבירו בתורת עיסקא, דהיינו שנותן לו מעות שיקנה בהם סחורה, או שנתן לו מעות עבור השקעה וישתכר רוחים ממנה. וחצי האחריות על הנותן דהיינו שאם יאנסו המעות האחריות עליו וחצי אחריות על המקבל, צריך מדין הגמ' ליתן לו שכר טרחה על מה שמתעסק במעות. שכל עיסקא פלגא (חצי) מלוה ופלגא פקדון, ונמצא שטורח בחלק הפקדון ששייך לנותן בשכר שהלוה לו מעות ואסור ללוה לעשות טובת הנאה למלוה בחינם. לפיכך משלם לו שכר טירחו ויכול לקבוע עמו בתחלת העסק שכר טרחה בדבר ידוע³ ואז כל ריוח שישנו על מעות אלו חולקין בשוה, ואין כאן רבית כיון שהכסף שניתן לעיסקא בעצם מתחלק בין שניהם, חציו של הנותן והוא פקדון ביד המקבל כדי להשקיעו עבור הנותן, וא"כ חצי השכר שלוקח הנותן הוא על מה ששייך לו כיון שהוא בתורת פיקדון. וחציו השני הוא של המקבל כיון שהוא בידו בתורת הלואה ועל זה יקח חצי הרוחים כפי מה שמגיע לו. (שו"ע יו"ד סי' קעז סעי' ב ג)

ואם מתנה אם המקבל תנאי מסוים, שאם לא יתקיים יהיה כל האחריות על המקבל ולא יהיה נאמן לומר שהפסיד בעסקא, אלא יהיה חייב לשלם הקרן, וכגון שהתנה שאם יהיה הפסד צריך המקבל לישבע על כך שבועה דאורייתא, ואם לאו ישלם כל הקרן, אם לא נתקיים התנאי וצריך לשלם (שם סעי' ה)

¹ וז"ל השל"ה שם "על כן אנכי מצוך כאשר ראית ממני כן תעשה, להבין ולהסביר ללוה באם הוא עם הארץ"

² אמנם אם חושב שאינו אלא "תעודת הכשר" וכונתו להלוות בריבית גמורה ודאי אינו מועיל כלום (ברית

יהודה פ"מ ס"ק יד תורת רבית פט"ז הע' יב)

³ ואפילו דולר אחד (אגרות משה יו"ד ח"ג סי' למ)

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

ומכיון שבאופן זה של הלואה שבו חציו הלואה וחציו פקדון יש חסרון גדול למלוה כיון שצריך לשלם שכר טירחתו, וכמו כן אינו בטוח במעותיו כיון שאם אירע אונס למעות א"כ הפסיד חלק הפקדון, וכמו כן אם לא יהיה ריוח לא יקבל מאת הלוח שום תוספת, נמנעו העם בדורות האחרונים מלהלוות באופן זה, ועי"כ באו לידי הלואות הכרוכות באיסור ריבית⁴, ולכך התאספו הרבנים ובראשם מור"ם (ר' מענדל ב"ר אביגדרש) ותיקנו היתר עיסקא מעין העיסקא הנ"ל באופן שלא יהיה הפסד גדול לנותן (שו"ת חלקת יעקב יו"ד סימן סג)

יסוד היתר עיסקא הנהוג בימינו⁵ מבוסס על הדין הנ"ל שהנותן (מלוה) אינו נותן את כל הכסף בהלואה, אלא חלקו מלוה ללא רבית, וחלקו פקדון כדי שישקיע עבורו את

⁴ "ידוע המאמר הכל תלוי במזל ואפי' ס"ת שבהיכל (מהר"ם ש"ך חולין, והוא מוזהר) אף אצל המצות כן הוא – מצות רבית החמורה, שעל"י נאמר בחז"ל ב"מ ע"א א' כאלו כופר באלקי ישראל,,, נכסיו מתמוטטין,,, ואף רק ברבית דרבנן, כדמשמע בב"מ ס"ט ב' ר' חמא הוה מוגיר זוזי,,, כלו זוזי דר' חמא,,, ועכ"ז אנו רואין לדאבונו הגדול גודל הפירצה, פרוע לשימצא, בשוק הסוחרים שאינן נזהרים ונכשלים בזה בכל יום, ונראה הבדק כמעט בכל החומה, במעט יוצא מן הכלל – כי פרנסת כלל ישראל היא עולם המסחר, ורובם ככלם נאלצים להלוואות והקפות שונות, לישא וליתן גם במעות של אחרים – ובהלת אימת הזמן עד אין חקר, ועול הפרנסה וצרכי ביתם, ועול המסים והארנונות הקשה מעבירם מדעתם, והרבה פעמים לדאבונו הגדול אף לחרדים, שיהי' בזכונם בכל עת לעשות כתורה וכמצוה, והמכשלה הזאת כבר היתה גם בדורות הקודמים. ראה זה מצאתי בספר קמן שמו "תקנת רבים" מאדמו"ר הה"צ א' ע' מאיר איגר זצ"ל מלובלין הנדפס בווארשא בשנת תר"צ, שמביא בהקדמתו דברי קדמון אחד בהקדמת שו"ת דברי שמואל מרבינו שמואל אבוהב ז"ל הנדפס בשנת תס"ב, וזה לשונו רבית כמה החמירו בו וכו' ובדור הזה בעוה"ר השליכו מצוה הזאת אחר גיוס עד אשר כמעט נשתכח מהמון עם חומרתה, יען רוב משאם ומתנם שמוף באיסור רבית או א"ר, ויהי כמצחק בעיני שומעיו, באין מבין עומק איסורו ולא ישמע לקול מלחשים ומגידים דברי אלקים חיים וכו' איסור זה כתוב בתורה שנוי בנביאים ומשולש בכתובים, ואין מבין אחרית דבר מראשיתו כי אם תחלתו מתוק להרבות ממונו אחריתו כנחש ישך, אלקא מאריך אפי' וגבה דיליה, כי סוף כל סוף עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבונו והוא ימות ברב רשעו ככתוב על יד נביאו, בנשך נתן ותרבית לקח חי לא יחה עכ"ל הפהור – ימם הלב וירעד הגוף לשמוע דברים מלהיבים כאלו יוצאים מפי קדמון אחד. וזו הסיבה שהרבנים והגאונים שבכל דור חפשו עצות שונות ותחבולות שונות להציל כלל ישראל מעבירה החמורה הלזו, ושגם המסחר לא יושבת, מתאים להעת והזמן ודרך המסחר שבכל מדינה ומדינה גם ידוע ההיתר עיסקא של מור"ם (ר' מענדל ר' אביגדרש) תחלה פקדון וסוף מלוה עי' שו"ע רס"י קס"ו, וגם הית"ע של מחצה מלוה ומחצה פקדון הנהוג, ומובא בשו"ז קע"ז ס"ק י"ב, ועוד היתרים שונים להקל באיסור רבית בכדי להציל הכלל מעבירה החמורה. מובן מאליו, שהרבנים המתירים כוונתם היתה להציל מה שאפשר להציל, ולכחור הרע במיעוטו, ונכנסו בפירצה דחוקה ובכמה עקולי ופשוטי בכדי להגן על כלל ישראל, בידעם שאי אפשר להשבית המסחר מקור הפרנסה של כלל ישראל הכרוך באיסור רבית החמור, וטכסו לפעמים עצה המסובכה בכמה פקפוקים. (שו"ת חלקת יעקב שם)

⁵ היתר עיסקא שתיקן המהר"ם היה באופן אחר קצת דהיינו שהלוה נותן את המעות ללוה בתורת פקדון ובתקופה זו מתחייב הלוה להתעסק במעות עבור המלוה וכל הריוח יהיה למלוה כגון שנתן לו מאה ומתחייב הלוה שיתעסק בפקדון עד שירויח עשר וכל הריוח יהיה למלוה ואח"כ נהפך כל הסכום של הקרן עם הריוח להלואה ממש וכל הריוח שיהיה ממנו יהיה ללוה ובאופן זה בתקופת הפקדון אחריות המעות על המלוה ובתקופת ההלואה האחריות על הלוה רק הלוה מתחייב שלא יהיה נאמן לומר שהפסיד את הכסף אלא ע"פ

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | וובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

כסף הפקדון, ויתן לו את הרווחים היוצאים ממנו, ומכיון שעל חלק הפקדון המקבל (הלווה) הינו שומר, וחלים עליו דיני שמירה, א"כ אם נגנב או נאבד אינו חייב לשלם. אבל תיקנו שלא יהא המקבל נאמן לומר שנגנב או נאבד א"כ יביא עדים כשרים ונאמנים, (ומותר גם לנקוב בעדים מסוימים שרק הם יאמנו וא"כ קרוב הדבר שלא ימצא המקבל עדות על כך) ולפיכך גם אם יקרה הפסד לקרן הברירה ביד המקבל לשלם את חצי הפקדון במלואו. (מלבד מה שחייב את החצי השני משום ההלוואה) אם לא יביא עדים על נסיבות ההפסד, מכח דיני שמירה ואין בו משום רבית, וא"כ לא יפסיד הנותן מאומה מהקרן שנתן למקבל.

ועוד תיקנו שביחס לריוח אם לא ישבע המקבל כמה הרויח או כמה הפסיד יהיה חייב לשלם למקבל סכום מסויים של הרווחים, שמשערים שיהיו מעסיקא זו, וא"כ הברירה ביד המקבל שלא לישובע ומימלא חייב לשלם את הסכום שהתנו ביניהם בתחילה ואין בו משום רבית.

נמצא שמה שמחזיר רבית על סכום ההלוואה אינו בגלל ההלוואה, אלא משום שאינו רוצה לקיים את התנאים שהתנו ביניהם ביחס לפקדון דהיינו לישובע או להביא עדים

שני עדים כשרים או בשבועה (ועיין בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ג סי' לט שכתב שבזמנינו עדיף שיאמר שלא יהיה אמן אלא בשבועה עיי"ש טעמו) וכמו כן לא יהיה נאמן לומר שלא הרויח בתקופת הפקדון א"כ נשבע שבועה חמורה וכל זמן שלא נשבע חייב לשלם את הרויח כמו שקצצו בתחילה ומימלא נמצא שכשמהחזיר את ההלוואה א"כ הרויח שמהחזיר אם אינו רוצה לישובע הוא משום שחייב אותו על תקופת הפקדון (וגם אם הפסיד מהקרן משום שהוציאו לצרכיו אם לא יביא עדים או ישבע חייב לשלם גם אותו משום תנאי הפקדון) ואינו רבית על ההלוואה

וזה נוסח היתר עיסקע שתיקן מהר"מ מובא בנחלת שבעה סי' מ
"אנחנו התתומים מטה מודים שקבלנו מזומנים (סך כך וכך) מיד פלוני לעיסקא לטובתו ואחריותו וכל עסק טוב וסחורה טובה שיודמן לדינו בהם יהיו מעותיו קודמין למעותינו וככה נתנהג תמיד עד שיעלה ריוח מהן סך כך וכך ובלבד שלא נעשה חובות מדמי עיסקא הנ"ל ואם לפעמים נצטרך ליקח מצרכינו מדמי העיסקא לא נהיה נקראים שולחים יד בפקדון ומיד שיעלה ריוח כנ"ל אזי מאותה שעה והלאה יהיו כל המעות קרן וריוח בדינו הלוואה גמורה עד זמן פלגני ואז מחוייבים אנחנו למפל בכל מה שיש לנו למכרו ואפילו בחצי שוויה כדי לפרוע לבעל השטר ולבאי כוחו במזומנים כנ"ל לזמן הנ"ל כפי מה שיאמר בעל השטר או בא כוחו בדיבור הקל עלינו לפרוע כנוף החוב ואין אנו ולא שום אדם נאמנים לומר לפרוע הוא או מחול הוא שטר זה או כולו או קצתו ולא שום טענה הגורעת כח שטר חוב זה אפילו בשבועה חמורה ואדרבא בעל השטר ובא כחו נאמנים עלנו ועל בא כוחינו בדיבור הקל בלי שום אלה ושבועה ואין אנו נאמנים לומר שהיה איזה הפסד ואחריות במעותיו של בעל השטר אם לא בעדים כשרים (או בשבועה) ואם יעידו עדים כשרים (או נשבע) שהיה הפסד במעותיו של בעל השטר הנ"ל אין אנו נאמנים לומר שהיה זה טרם או קודם שעלה ריוח הנ"ל אם לא בשבועה חמורה כמו שיחמיר עלינו בעל השטר ובא כוחו וכן אין אנו נאמנים לומר שלא הרווחנו כלל במעותיו של בעל השטר או לומר שלא עלה ריוח כנ"ל ושעסקנו בעיסקא באמונה אם לא בשבועה חמורה כנ"ל וכל אחד מאיתנו הח"מ נעשה ערב קבלן בעד חבירו ויד בעל השטר על העליונה וקבלנו מבעל השטר פלוני בן פלוני סך כך וכך בשכר עמלינו ומזונינו כל הנ"ל קבלנו עלינו ועל יורשינו אחרינו בחרם חמור ובשד"א לאשר ולקיים ואם נעבור מחוייבים אנו ליתן קנס לצדקה חומש הקרן עשה היום יום כך וכך".....

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | וובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

וא"כ חייב לשלם את הקרן כולו גם אם הפסידו ואת הריוח כמו שהתנו כיון שאינו רוצה לישבע כמה הריוח.⁶

אמנם צריך הנותן לתת למקבל שכר טירחא, עבור התעסקותו בחלק הפקדון, שאל"כ הרי הוא עושה טובת הנאה עבורו, והוא רבית על חלק ההלוואה כמבואר לעיל, ומועיל לתת לו אף שכר מועט. (של"ה שם)

וזה נוסח היתר עיסקא שנתקבל בימינו⁷

אני הח"מ (שם הלוח) מודה שקבלתי מאת (שם המלוה) סך בתורת עיסקא עד לתאריך והתחייבתי להשקיע את כסף העיסקא בעסק טוב ומובחר שהוא יותר קרוב להרויח בו ואם ארצה להשתמש בכסף שה לצרכי הפרטיים או לתשלום חובות שיש לי הריני מקנה ל (שם המלוה) הנ"ל בקנין המועיל חלק בכל עסקי המניבים רווחים בשווי הכסף שקבלתי ויהי אותו החלק בידי בתורת עיסקא

הרווחים שיהיו מהעיסקא יתחלקו מתצה לי ומחצה למלוה הנ"ל ואם ח"ו יהיו הפסדים ישאה הנותן הנ"ל בשני שלישי ואני המקבל בשליש ואין אני

⁶ וז"ל ה המנחת שלמה חלק א סימן כז "שאם אחד מלוה לחברו אלפיים שקל הרי הוא מתנה עמו שאלף יהי מלוה ולא יקבל עבור זה שום שכר וכל השכר הוא יקבל רק עבור האלף שהם פקדון שבהם הוא שותף לריוח ולהפסד, ורק עושה עמו תנאי שאם יתן לו כך וכך אחוזים לשנה הרי הוא פומר אותו מלהשבע ואף אם הריוח יותר הרי זה שלו. ונהוג לפי"ז שאם שער הרבית הוא עשרים אחוז הרי הם עושים ביניהם הסכם שעבור חלק הפקדון יתן לו ארבעים אחוז שהוא עשרים אחוז מסכום הכולל. ואם גם הוסכם ביניהם שיהי צמוד למטבע זר או ליוקר החיים היינו שעבור האלף של הפקדון ישלם לו את ההפרש כאילו היה הפקדון סכום של אלפיים ולא אלף. גם ידוע דיש שמחמירים ונוהגים לא לעשות פלגא מלוה אלא עושים הכל בתור פקדון, ואז הוא מקבל רק עשרים אחוז, שהרי הכל יודעים דאין שום הבדל אם עושים כאופן האחרון או כאופן הראשון, כיון דמסתבר לא ישבע בנקיטת חפ"ז שהפסיד. וגם יש שהמקבל אומר לנותן שיוכל לעשות איך שהוא רוצה ואם יעשו אז כולו פקדון לא ידרוש הנותן רק עשרים אחוז וגם הצמדה רגילה ולא כפולה] וכל זה הוא מפני שאם לא יסכים לקבל את הפקדון על תנאי של ארבעים אחוז לא יתן לו המלוה את האלף שהם הלוואה. ודבר זה פשוט וידוע לכל אדם" (ועיי"ש מה שהקשה וכתב "ואף שאין אני מפקפק כלל על "היתר עיסקא" שידוע ומקובל להיתר אבל מ"מ מצוה ליישב").

⁷ מספר תורת רבית פט"ז עמ' שב ועיין שו"ת חלקת יעקב יו"ד סי' פג שהביא נוסח קצר להיתר עיסקא ביחיד "מודה אני הח"מ שקבלתי מאת המוכ"ז, סך, לעסוק בשותפות, והריוח שיהי בעזרת הש"י מהסכום הנ"ל נחלק לחצאין מחצה שלי ומחצה להנ"ל, וכן ח"ו ההפסד. ולא יהי לי נאמנות לאמור הפסדתי כי אם על פי שני עדים כשרים ונאמנים, ועל הריוח לא אהיה נאמן רק בשבועה. אולם תנאי הותנה בינינו שאם ארצה ליתן בעד חלק הריוח שלו סך, לשבוע או לחדש, אז אין לו עלי שום תביעה על יותר אפלו אם יבורר שהריוח יהי בעזרה"י הרבה יותר. כל דין תורת נאמנות לבעל השטר אף לאחר זמן הפרעון. וכל זמן שלא אחזיר את הסכום הנ"ל יהיה בתורת עיסקא אצלי באופן הנ"ל - ושכר עמלה קבלתי. בעה"ח, יום, שנת, פה, נאם הלוה, ""

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | וובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

נאמן לומר שיהיו הפסדים או שלא יהיו רווחים וכן לגבי גובה הרווחים שהיו אלא בשבועה חמורה בנקיטת ספר תורה אמנם זאת הוסכם בינינו שאם ארצה ליתן לנותן העיסקא הנ"ל סך כך וכך (כפי התנאי שמתנים ביניהם לרווח או להצמדה) עבור חלקו ברווחים מהעיסקא ואחזיר לו הקרן הרי שכל מותר הריוח השייך לי לבדי ופטור אני מכל שבועה ובירור על הכסף הנ"ל

וגם ניתן לי דבר מועט כמו דולאר אחד על טרחתי⁸

וע"ז באתי על החתום (שם הלוח)

ולכתחילה צריך שיכתבו ביניהם היתר עיסקא אבל בדיעבד מספיק שאמר הנותן⁹ "הרי מעות אלו ניתנים בידך בתורת היתר עיסקא"¹⁰

אדם שאין לו עסקים כלל, וגם אינו מתכוין לעשות עסקים אסור ללות לצרכיו הפרטיים בהיתר עיסקא, שהרי אינו עושה שום עסק שחלק הפקדון וגם שאר עסקיו אינו משעבד, ונמצא שכל ריוח שיתן אינו אלא רבית גמורה¹¹.

י"א¹² שעדיף לכתוב את ההיתר עיסקא באופן שכולו פקדון ואין בו שום חלק מלוה ואין הלוה אלא שומר שמתעסק בכסף בשלוחו של המלוה. (שו"ת חלקת יעקב יו"ד סי' סג סד)

והיינו שהמלוה נותן את המעות ללוה ע"מ להתעסק ולהרויח ומתנים ביניהם שיתחלקו ברווחים חצי למלוה וחצי כשכר טירחא ללוה ובאופן זה לכאורה יש סיכון

⁸ כמבואר בנוסח בשו"ת אגרות משה חלק יו"ד ג סימן לט

⁹ שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קלד ועיין ברית יהודה פ"מ הערה י

¹⁰ ועיין אגרות משה יו"ד ב סי' סב באופן המובחר לעשות עיסקא על לקיחת "משכנתא"

¹¹ ברית יהודה פל"ח ס"ק יח פ"מ ס"ק כט ועיין בתורת רבית שהביא שיש מקילים בזה כיון שההלוה יכול להתעסק ולהשתמש וצריך להשבע אם לא התעסק או השתמש וא"כ לפתור עצמו משלם היום הריוח ואינו רבית

¹² עיין שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן כט שכתב קשה לי טובא על "היתר עיסקא" הנהוג בזמננו דאע"ג שכולו אמת ואין בו שום הערמה, מ"מ הלא ברור כשמש בצהרים דאי לאו חצי ההלוואה לא היה מקבל ממנו את החצי פקדון באותם התנאים, וא"כ אף אם לא פירשו בן להדיא מ"מ גם סתמא כמפרש, וה"ז צריך להחשב כאילו קצין המלוה שכנגד אותו הסכום שהלווה הנם יקבל ממנו הלוה פקדון להתעסק בו וגם יתן לו עבורו רווחים כפלים ממה שאחרים רגילים ליתן, וכידוע שגם אותם הנוהגים לסדר את ההיתר עיסקא שלהם באופן שכל הסכום הוא פקדון ג"כ אין המקבל נותן יותר רווחים מאלה שעושים את העיסקה כנהוג מחצה מלוה ומחצה פקדון, וכיון שבין בכל עיסקא של חצי מלוה וחצי פקדון צ"ע דהו"ל כקצין המלוה עם הלוה שיקנה ממנו חפץ מסוים ביותר משווי דנפישו רבוואתי דס"ל שהוא ממש רבית קצוצה וצ"ע

תרומות והנצחות | בנק הדואר | ח"ן 22887389 | וובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLII7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

למלואה שהרי אם קרה דבר מה לקרן או שהינן הפסד ולא ריוח הפסיד כל כספו כיון שהאחריות עליו שהרי זה בתורת פקדון ולכן מתנים ביניהם שהלואה מתחייב שלא יהיה נאמן על הפסדי הקרן אלא בעדים או בשבועה ואם לא ישבע או יביא עדים מתחייב לשלם הכל למלואה וכדרך שעושים בהיתר עיסקא הנ"ל וכן ביחס לריוח מתנים שלא יהיה הלואה נאמן כמה היה הריוח או ההפסד אלא בשבועה ואם לא ישבע יהיה חייב לשלם למלואה סכום מסוים ושאר הריוח יהיה שלו ובאופן זה אין רבית כלל כיון שאין הלואה אלא שליח על הפקדון ועל מה שמתחייב לשלם אינו לפטור את עצמו מחוייבי שומרים וכן באופן זה אין צריך המלואה לשלם שכר טירחא ללואה כיון שאינו אלא פקדון וכן באופן כזה כל עמלה שתשולם למלואה קודם ההלואה או לאחריה כדי שיבצע עיסקא זו אין בה ממשום רבית כיון שאין כאן הלואה כלל אלא פקדון¹³.

¹³ עיין באגרות משה חלק יו"ד ב סימן סג הקשה על אופן היתר עיסקא הכללי שלא יועיל בבנקים ועיין בחלקת יעקב שם סי' סד שכתב "והנה כשהדבר נוגע בעסק יחידי, ודאי דיכולין לכתוב אחד משני הנוסחאות הנ"ל, אבל אם הדבר נוגע לענין בנק, עסק כללי, לפע"ד יש איזו תיוהות בנוסחאות הללו. תיוהא א' – ידוע שהבנק מחשב הריוח עבור נותן המעות בדיוק לכל יום ויום, והדבר מבואר להדי' בטו"ז סימן קע"ו ס"ק כ"א וז"ל מכאן שבכל היתרים שעושין בהלואה, כגון עיסקא וכיו"ב, אסור להזכיר בשטר קצבה בכל שבוע. וכן מבואר בשו"ע להרב סע' מ"א וז"ל ומכל מקום צריך לזוהר שלא להזכיר בשטר קצבה לריוח בשבועות או חדשים, שנתחייב המקבל ליתן דבר קצוב לכל שבוע או חדש, ואע"פ שאם לא הי' ריוח לא יטול כלום ויחשוב זה שנמל על הקרן, וכן בכל דרכי היתר לקיחת ריוח צריך לזוהר שלא להזכיר קצבה לריוח בשבועות או חדשים בין בכתב בין בעל פה, אלא יכתוב סתם ליתן בסוף השנה או חציה כך וכך וכו' עיי"ש תיוהא ב' קחוינא בשכר טירחא – שבעסק בנק אי אפשר לנהוג ליתן למקבל המעות שכר טירחא, ומתנהג העסקים רק על ידי קציצה לכל יום וכאמור, ומבואר בקו"א לסמ"ע הנדפס בסוף ספר לחם הפנים סע' ד' דאף בקצין לו סך מסוים לריוח, ובהפסד מקבל עליו הנותן מחצה הפסד, ואפ"כ צריך ליתן לו שכר טירחא דבר קצוב, והכי מוכח בהדי' בגמ' ולא כמו שנוהגין להקל בזה עכ"ל הסמ"ע מפנקס ארצות שנכתב בכת"י הגאון סמ"ע בשנת שס"ז ביריד גרמניץ ונעתק גם בחכ"א כלל קמ"ג ס"א כאמור, שבשני הנוסחאות הנ"ל יש ריעותא בנוגע לבנק, שקוצצין הריוח לכל יום ויום וגם אין נותנים שכר עמלה, גלל זה בחרתי נוסח שהמעות מהנותן להמקבל הוא פקדון או שכירות לכל הזמן שהמעות בידו, ואין פתוך בזה שום הלואה כלל וכלל, באופן כזה אין צריכין כלל לשכר עמלה, וגם מותר הקציצה לכל יום ויום. ועוד דבר גדול נרויח בזה, כידוע דהרבה פעמים הלואה או המלואה להבנק אינו יודע כלל מענין עיסקא, או שאינו חושש כלל לאיסור רבית, ואף שכתבנו בהנוסחאות ח' דגם ע"ז יחול דין דהיתר עיסקא ויהי' לו כל הזכות דתיקון חז"ל, מ"מ תיוהא איכא בזה, דמבואר בסמ"ע בקו"א בסוף ספר לה"פ סע' ו' וז"ל וגם צריכין להיות עניינים אלו מבוארים בשטר איך שקבלו למחצית שכר והפסד וידעו ויבינו זה הלואה או המקבל וכו' וכן בחכ"א קמ"ג סע' ג', וכן מבואר להדיא גם בשו"ע הרב סע' מ"ו וז"ל (לענין היתר עיסקא על צד היתר כסף) ואצ"ל אם הלואה אינו יודע כלל ענין היתר כסף הכתוב בשטר, וכל זה באנשים חרדים, שייך לומר משום נחותא דמצוה שלא יעבור על איסור ניחא לי' תקנת חז"ל, וכמו שהאריך בזה הקצות ריש סימן רס"ב דמשום נחותא דמצוה לא בעינן ידיעה, אבל באנשים שאינם חוששים לאיסור רבית כלל וכלל ולא שייך לומר דניחא להו, יש חשש גדול כשפתוך בהעיסקא גם הלואה, והוא נותן הריוח גם מהמלואה לא רק מפקדון, א"כ נתכוין א' מהם לשם רבית (לשון הב"ח הנ"ל) ואסור – מה שאין כן בנוסח דידן, כשאין פתוך כלל הלואה, וכדביארתי לעיל, לא איכפת לן דעת' כלל כיון שאין שום הלואה בעסק הלואה".

ועיי"ש סי' סג נוסח שטר היתר עיסקא עבור בנק של בעלים חרדים בערבון מוגבל גילוי דעת דשטר עיסקא של בנק

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | וובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

א) חתימת ידינו דלמטה, דאנחנו הנהלה והבעלים בערבון מוגבל של הבנק, תעיד עלינו כמאה עדים כשרים ונאמנים, ואנו מודים בהודאה גמורה כבפני שני עדים כשרים ונאמנים וכמודה בבית דין חשוב, שאנו מחייבים עצמנו בחיוב גמור ומשעבדים עצמנו בשעבוד גמור מועיל עפ"י דתוה"ק ותקנת רז"ל, שכל עסקי הממונות שיהיו נעשים בינינו בהנהלת הבנק ובין אחרים מאחינו בני ישראל בכל מקומות מושבותיהם, הן מה שניתן להם והן מה שנקבל מהם, אשר יש לחוש עליהם חשש רבית דאורייתא או דרבנן, יהיה הכל אך ורק עפ"י דתוה"ק, בהיתר עיסקא על פי תקנת הו"ל, וע"ז האופן:

ב) כשאנו נותנים מבנק מעות לאחרים, או נותנים המעות להמקבל רק בתורת שכירות או פקדון, אופן היותר מועיל עפ"י דתוה"ק – הבנק מקבל עליו כל האחריות דגניבה ואבדה זולא ואונסא, רק אחריות דפשיעה מצד מקבל המעות יהיה על מקבל המעות. רשות יש לו למקבל המעות לעסוק ולהרויח בממון הלזה שקיבל מהבנק, והרויח יהיה מחצה למקבל המעות ומחצה לבנק הנותן המעות. ואולם אם ירצה מקבל המעות ליתן לבנק בעד חצי הרויח שלו כפי מה שגשווה אנו, ההנהלה והבעלים בערבון מוגבל, מקודם, אזי אין לבנק עוד שום תביעה על יותר ריוח, כי מותר הרויח שייך לו למקבל המעות.

ג) ובפירוש הותנה, שאם ישבע מקבל המעות שבועה בבי"ד שלא הרויח כל כך שיעלה מחצה מן הרויח לסכום כזה שהשווה ליתן לבנק, אזי פטור המקבל ליתן ריוח מכיסו, רק מחצה מרויח שהרויח, ואם לא הרויח כלום אזי פטור לגמרי. אכן כל זמן שלא ישבע מקבל המעות שלא הרויח כאמור, אף כשאנו, ההנהלה והבעלים בערבון מוגבל של הבנק, אינם חושדים אותו למשקר בטענתו – עכ"ז מקבל המעות מותר על תביעתו על חסרון הרויח, הן מטעם מחילה, והן מטעם קנס שקנס את עצמו ע"ז שלא עלה בידו להרויח כדרך הסוחרים, באופן היותר מועיל עפ"י דתוה"ק.

ד) ומפורש עוד והותנה, אף כשלא יזו סיבה יהיה נכתב למקבל המעות לשון הלואה, אין זה רק שיגרת לישראל בעלמא, ועיקר הכוונה היא שהמעות יהיו בידו בתורת שכירות או פקדון, וכנ"ל.

ה) ומפורש עוד והותנה בינינו ובין מקבל המעות, שלא יהיה מקבל המעות נאמן לומר שהיה הפסד בעסק המעות רק כשיברר זאת על פי שני עדים כשרים ונאמנים ומפורסמים לתלמידי חכמים שיודעים בבירור שהיה הפסד כמו שאומר מקבל המעות, וגם ידוע להם בבירור שמקבל המעות לא עשה פשיעה בעסקו. וכ"ז שלא יברר זאת עפ"י עדים הנוכחים, אין למקבל המעות שום הימנותא לומר שהיה הפסד בעסק המעות, ואף אומדנא דמוכח לא יהנה בזה, ואף כשאנו, ההנהלה והבעלים בערבון מוגבל של הבנק, מאמינים לו בלבנו, עכ"ז מקבל על עצמו מקבל המעות תנאי זה דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשמרי רק תנאי גמור שרירא וקיימא, כמודה בבי"ד חשוב, דכ"ז שלא יברר מקבל המעות תביעתו על ההפסד, על פי שני עדים כשרים ונאמנים מפורסמים לת"ח, הוא מותר על תביעתו על ההפסד, הן מטעם שקונס את עצמו שלא יוכל לברר זאת על פי התנאי שהתנה, הן מטעם שמוחל על תביעתו, והן מטעם שאין לו הימנותא על פי תנאו על זה, אופן היותר מועיל.

ו) עוד הותנה בינינו ובין מקבל המעות, שכל טענות ותביעות מצד מקבל המעות לבנק בנוגע לחסרון ריוח או הפסד, צריך מקבל המעות לבא בקובלנא לנותן המעות, זה הבנק, עד שלשים יום מיום שקיבל מקבל המעות חשבון האחרון מבנק, כדרך הבנקים. ואחר כלות שלשים יום מיום שקיבל מקבל המעות חשבון האחרון מבנק, מותר מקבל המעות על כל טענות ותביעות על הפסד או חסרון ריוח.

ז) כשאנו מקבלים מעות מאחרים, בעסק בנק הנ"ל, יהיה ג"כ ע"ז האופן:

אנו מקבלים המעות בתורת שכירות או פקדון באופן היותר מועיל עפ"י דתוה"ק, לעסוק בהמעות ולהרויח, והרויח יהיה מחצה לנותן המעות ומחצה לבנק – אחריות דגניבה ואבדה אונסא וזולא יהיה על נותן המעות, אחריות דפשיעה מצד המקבל, יהיה על הבנק. ואם ירצה הבנק ליתן לנותן המעות בעד חלקו בהרויח כפי מה שגשווה, ההנהלה והבעלים בערבון מוגבל של הבנק, מקודם, אין לנותן המעות עוד תביעה על מותר ריוח. כשלא יהיה מחצית הרויח שהרווחנו כפי הסכום שגשתווה ליתן לנותן המעות, צריכין ההנהלה והבעלים בערבון מוגבל של הבנק לישבע ע"ז בבי"ד. ועל טענות הפסד במעות העסק צריכין ההנהלה והבעלים בערבון

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | וובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLlI7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

בשנת תרפ"ט יצא הרה"צ אדמו"ר מאיר איגר זצ"ל מלובלין¹⁴, לחתור חתירה ולמצא עצה להציל כלל ישראל מפירצה היתירה, בחומת הדת כרם בני ישראל, בולט יותר מכל הפרצות בעוה"ר, באיסור רבית החמור המרובה בלאוין, והסכימו עמו רבנים רבים וגאונים שבדורו, ובראשם ר' אלי' קלאצקין אב"ד דלובלין ואח"כ בירושלים, והגאונים ר' מאיר אריק אב"ד טארנא ר"ש ענגל אב"ד ראדימושלא ר' אברהם מנחם שטיינברג אב"ד בראד ועוד רבנים רבים וגאונים מפורסמים, שכל אחד מישראל העוסק במסחר יעשה בעשי"ת היתר עסקא כללי על כל השנה אצל ב"ד שבעירו שכל העסקים שיעשה במשך השנה יהיו על צד היתר עסקא, כעין התרת נדרים שעושין בכל שנה. אמנם יש רבים שחלקו עליו כהגאון ר' איסר זלמן מלצר והגאון ר' אהרון קוטלר

וכתבו האחרונים¹⁵ שלכתחילה אין לסמוך על זה אבל בדיעבד ובפרט במקומות שלא יוכלו לעשות היתר עסקא יש לסמוך על זה¹⁶

מוגבל של הבנק, לברר זאת על פי שני עדים כשרים נאמנים מפורסמים לת"ה, הכל כנזכר למעלה בסעיפים הקודמים.

(ח) בפירוש הותנה, שאם מאיזו סיבה לא ידע מקבל או נותן המעות ענין עסקא או שלא יודע כלל וכלל מה היא עסקא, יהיה ג"כ נוהג בו דין היתר עסקא ויהיה לו כל הזכות דתיקון חז"ל לעסוק עפ"י היתר עסקא – כ"ז נגמר בינינו התומי מטה החלטה נמורה.

(ט) אנו מתנים בפירוש, אם נעשה לפעמים היתר עסקא מיוחד, לא יוגרע כחו ותוקפו של שטר זה מכל העסקים האחרים אשר לא נעשה שטר עסקא מיוחד – כן כשנעשה שטר עסקא מיוחד על זמן, ויתעכב העסק אחר זמן המוגבל, יהיה חל חיוב ושעבוד שטר הלזה ככל הנזכר למעלה.

(י) והנה בחתימת ידינו למטה יש לשטר זה תוקף ועזו לכל דו"ד שיהיה לנו על אחרים, ואחרים עלינו, לכוף אותנו על סמך כתב הלזה על כל החיובים ושעבודים, כפי שיושת עלינו כב"ד.

(יא) כ"ז נעשה כחומר כל שמרות דנהוגין בבני ישראל, העשויים כתיקון חז"ל, דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי, בביטול כל מודעות כמו שמבטלין בניטי נשים בכל אופן היותר מועיל על פי דתוה"ק וחז"ל – כ"ז מקבלין עלינן בקאג"ם בפני ב"ד חשוב, הכל שריר וקיים.

בעה"ח יום,,, ושנת,,, נאם,,, נאם,,, נאם,,,

חותם: נעשה עפ"י היתר עסקא הנאמר בנילווי דעת וניתן לכל מבקש.

ועיין שו"ת אנרות משה חלק יו"ד ג סימן מא שכתב נוסח אחר עבור הבנקים

¹⁴ בספרו "תקנת רבים" הגדפס בווארשא בשנת תר"צ ובספר הנ"ל מובא דעת כל הרבנים ופרטי דברים ומשא מתן של הלכה הנדרש לעצה הלזו, וכמה רבנים וגאונים התנגדו לזה, עיי' שו"ת חבצלת השרון להגאון מטרנפול סי' ס"ג. מובן מאליו, שהרבנים המתירים כוונתם היתה להציל מה שאפשר להציל, ולבחור הרע במיעוטו, ונכנסו בפירצה דחוקה ובכמה עקולי ופשוטי בכדי להגן על כלל ישראל, בידעם שאי אפשר להשבות המסחר מקור הפרנסה של כלל ישראל הכרוך באיסור רבית החמור, ומכסו עצה הנ"ל המסובכה בכמה פקפוקים, כמו שיראה הרואה בספר הנ"ל.

¹⁵ עיין ברית יהודה פ"מ ס"ק יט ועיקרי דינים פכ"ט הערה סא

¹⁶ "ועיין שו"ת הר צבי יו"ד סימן קמא שהביא מרב אחד תקנה להנצל מאיסור רבית. שכל איש מישראל יכתוב בכתב ידו וימסור לב"ד, שכל עסק ומסחר כסף, הן מה שיתן לאחרים או מה שיקבל, הוא עושה זה

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | וטבטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLII7K9ciPjB873YPB8kBu>

הלכות הדרף היומי

מסכת בבא מציעא

י"א שאין לסמוך על היתר עיסקא כלל וכתבו האחרונים שהמחמיר בדבר זה תבוא עליו ברכה¹⁷

באופן היתר עיסקא כתיקון מהר"ם ז"ל, ואף אם ישכח או שלא יוכל לדבר מזה בפירוש בשעת נתינת או לקיחת הכסף. בנידון דידן שהוא מתנה תנאי גמור, שפיר י"ל דאף שהתנאי היה מקודם, מ"מ עושה המעשה של אח"כ ע"ד תנאו הראשון, ועיי"ש שהביא משו"ת פנ"י (ח"ב סי' קא) שכתב "מ"מ צריך דקדוק קצת דמשמע אם היה תנאי ממש דאין צריך להתנות בשעת מכירה וזה אינו, דאפילו אמר בפירוש קודם מכירה שמשום זה מוכר אינו כלום כמבואר בפוסקים, וצ"ל דקודם מכירה מיקרי הכל גילוי מילתא דעם מי יתנה, ולא שייך תנאי כלל כיון שלא מבר עדיין, עכ"ל. וא"כ בנ"ד נמי שהוא מתנה קודם המעשה, אין זה אלא גילוי מילתא ולא מהני לבטל המעשה שעושה אח"כ בסתם. ולא תועיל עצה זו לינצל מרבית ומלבד זה לכאורה לא תועיל תקנה זאת, אלא בהזדמנות ששניהם, המלוה והלוה, חתמו על מודעה זו וקבלו שניהם שכל עסקיהם בעניני הלואות יהיו על תנאי זה, מה שאין כן אם אחד לא התם כלל, יש לדון טובא דאין חתימת האחד מוציאה ענין זה מדין הלואה ולא נמלט מאיסור רבית. ויש להאריך בזה הרבה אלא שלקצר אמרתי, ועכ"פ תקנה זו טובה ונחוצה להציל מה שאפשר והנה אחד מגדולי דורנו הציע, שיקבלו בשבועה שלא יחזרו בהם. ויש לעיין בזה, דהוי כנשבע שלא יאכל נבלה דאין שבועה חלה ע"ז משום דמושבע ועומד מהר סיני הוא". וכן עיין בשו"ת מנחת יצחק חלק א סימן כא אות ט

¹⁷ עיין בברית יהודה פ"מ ס"ק א הביא הדעות וכן עיין בעיקרי דינים פכ"ט סעי' ד ועיין בספר דעת רבית סי' קעז עמ' קסא שהביא מעשה מהגר"א ובהת"ס בענין היתר עיסקא ולכאורה בהיתר עיסקא שכולו פקדון לכו"ע הוי לכתחילה ועיין באהבת חסד לחפ"ז חיים זצ"ל בעניני גמילות חסדים פמ"ז שהמלוה בהיתר עיסקא אינו מקיים מצות עשה של אם כסף תלוה את עמי

תרומות והנצחות | בנק הדואר ח"ן 22887389 | ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl17K9ciPjB873YPB8kBu>

